

A LA GARETA (*AlcM*), pres del castellà (DECH AL GARETE). □ 1.^a doc.: *al garet*, 1868, *SLitCosta*

Garfa, garfada, V. *garra* *Garfallut*, V. *grofollut* *Garfi, garfi, garfidor, garfinyar, garfir*, V. *garra* *Garfullar*, V. *furgar* (FURA) *Gargaix*, V. *gargall* (GARGAMELLA) *Gargal*, V. *galet* i *gregal* (GREC) *Gargall*, V. *gargamella*

GARGALLA, 'espècie de pi pirinenc', origen incert, segurament pre-romà; és possible que surti d'alguna variant o compost d'ALAGA i *ailora*, també pre-romans, que designen el mateix arbre en altres valls pirinenques. □ 1.ª doc.: doc. de 988; 1857, ACCosta.

El Comte Borrell II, en un diploma de 988, delimitava un alou posant *ad ipsa Gargalla* com una afrontació Nord de l'alou *Laguna*, en la vall de Castellbò (*Castro Leoni*), del Comtat d'Urgell (*Histoire de Languedoc* v, proves, 310); potser no s'havia de grafiar amb majúscula, car més que ser nom propi deu anomenar una gran conífera visible de lluny, si bé ja en vies de tornar-se nom propi del turó o serrat vora el qual s'alçava; *Laguna* ha de ser el poblet de Llagunes (que ja figura com *Lagunna* o *Lagunua* en les dues formes més antigues de l'Acte de C. de la Seu d'Urgell, de 839, n.º 250), en veritat ja en el vessant pellarès (entre Soriguera i Rubió), però arran de la partió d'aigües i a menys de 9 km. lín. recta, de St. Joan de l'Erm i Sta. Creu que ja són poblats a dins de la Vall de Castellbò. Pot ser el mateix que *La Gargalla* que m'anomenaren com a partida muntanyenca a Castellàs, municipi limítrof dels de Soriguera i Castellbò (1964).

Cap lexicògraf no havia registrat el mot quan el recollírem *AlcM* (1954), i jo en les meves enquestes pirinenques. Però segons diu Colmeiro (*Enum. y Rev. Pl. Pen. Ib.* iv, 713) ACCosta¹ dóna com a nom del *Pinus Laricio Poir.* «*gargalla* en <prov. de> Lérida, *pinassa* Cardona, *pi negral* Tortosa y *melis* la maderà» (fora d'això només *pi serrat* a Tarr., M. Laguna, i *pi bord* Vayreda). *AlcM* el situa a Senterada i Pobra de Segur (C. de Tremp), així com a Organyà.²

Jo el tinc recollit de bastants llocs de l'Urgellet i Segre Mitjà, Alt i Baix Pallars i fins Ribagorça. A Cabó precisaren que una *gargála* és una de les quatre classes de pins que distingeixen en aquells boscos, distint del *pi rojal* no tant com dels altres (1957); a Noves de Segre «una de les tres menes de pi que ací es fan, diferent del *rojalet* i del *pi negre*» (1964); a dos pobles entre la Conca de Tremp i el Flamicell en digueren coses semblants: «—Per què en diuen “a Gargallàs”?» —Perquè hi havia hagut un bosc de *gargáles*» Rivert; i en un poble veí, de més al Nord, però parlant de la part llunyana dins el terme, a Erinyà, «entre Carbes i Corbs, en el vessant Nord, hi ha un *gargála*» (doncs, també el col·lectiu) (1957); ja a la Ribagorçana, a Esplugu de Serra, m'expliquen *La Font de la Gargalla* «vol dir com un pi» (1957).

Fins aquí es constata la vida com a apellatiu. Altrement, en qualitat de nom de lloc, com ja he dit de

Castellàs, en els pobles a la dreta de la Noguera Pallaresa: *La Gargalla* a Espot, a Baiasca i a Llessui, tots tres dalt de la muntanya; en aquest solament em saberen dir que «és país de molta *brossa*», però el d'Espot vaig veure de lluny que era un avetar, i tots tres eren en vessants on es veien moltes coníferes (1960-4). Tot això, comprova, doncs, que el nom del poblet de *Gargallà*, a la ratlla entre Berguedà i Cardener (d'on baixa la Riera de *Gargallà*, tributària d'aquest riu per mitjà de l'Aigua d'Ora), ja anomenat de temps enrere, és un col·lectiu en *-ar* del nostre nom d'arbre.

En fi, se'n troben derivats diferents: a Civís (trifini Urgellet-Andorra-Pallars) m'explicaven que el dors d'una alta muntanya «són *gargalls* i no pas bosc», aclarint que era brolla o matisar, però podem suposar que es tractés d'arbustos alts i potser rebolls de pi (1964); i a l'Alt Flamicell, a Envall, hi ha també un Serrat dels *Gargalls*. A Les Pauïls, Alt Isàvena, hi ha una partida elevada en les muntanyes, que en diuen *El Gargal*, i espontàniament observaren que allò és ple de pins: ací ens quedem en dubte entre si és haploglògia per **Gargallal* (= *gargallar*) o si és alguna variant de *gargall*, d'explicació morfològica o fonètica no ben clara (car no hi ha *-l > -l* per fonètica sintàctica en els Pirineus occidentals, ni en el Principat). L'àrea de *gargalla* (o d'aquest *gargall*) ha d'haver arribat Ribagorçana avall fins al Montsec, car a Castissent (1957) hi ha el *Barranc de la Gargallúa* (altres diuen de l'*Anfarra*); i és sabut que a tota aquella zona es perd la *-s-* de *-osa*, de manera que els col·lectius de plantes formats així (com *avetosa*, *pinosa*) allà apareixen, en uns llocs com *-oa* (en part canviat en *-oga*: *L'Avedoga*, *La Bedoga*), en altres es tanca la *o*, en hiatus, donant *-ia*.³

En fi també deu ser derivat d'això el nom d'una altra planta, que recullo a Benasc: la *gargálda* és «una herba que la menja tot el bestiar» (1965) (no sembla que fonèticament es pugui connectar amb *tanarida*, i potser tampoc amb el *gargarot* 'trepadella' mallorquí, *piperepips* 'rosella' Princ., ni amb *grèvol*, coll. *grevoleda*, contra el qual hi hauria encara clares i insalvables dificultats botàniques).

Tractant-se del mateix arbre, un pi de l'alta muntanya pirinenca —fins i tot igual varietat, si no m'enganyo— és difícil dubtar que hi ha relació etimològica amb ALAGA i *ailora* de les valls veïnes; per si fos poc, també femenins, trisíl·labs i amb consonant líquida i vocalisme *a*. La resta de la combinació fonètica fa que no sigui gaire fàcil de relligar-les, però és inevitable la sensació que ha d'haver-hi un nexa etimològic, encara que potser sigui de data i grau no gaire pròxim.

Majorment havent trobat en aquell article un mot afí, nom de l'avet, comú a totes les llengües bàltiques i eslaves, en formes que semblen suposar un avantpassat EGLE/AGLA/EDLA, que, amb algunes variants (lit. i letó *ēglé*, pruss. *addle*, eslau *edli* etc.), sembla estar a la base de totes elles. Si tenim en compte que en ibèric i basco-aquità (com en altres llengües de substrat) la reduplicació fa un gran paper, s'entrevéu la possibilitat de concretar quelcom de comú a totes tres o quatre